

Čitanke o zdravlju

O čitankama o zdravlju

Zdravlje i bolesti

Knjiga I.

Zaključna riječ

Zdravstvenom napretku našega sela

posvećuje ovu knjigu

Škola narodnog zdravlja u Zagrebu

Uredio: Odbor

Izdanjem ove knjige učinjen je pokušaj da se problem narodnog zdravlja u okviru pobijanja zaraznih bolesti iznese u jednoj zaokruženoj cjelini.

Molimo stoga sve liječnike, naročito službene liječnik zdravstvene službe i socijalne liječnike, zatim veterinare, učitelje, svećenike itd., da nas upozore na sve eventualne greške i slabosti, kako bi u idućem izdanju ove knjige uklonili sve netočnosti. Sa zahvalnošću primi ćemo svaku ispravnu kritiku.

Naša je želja da ovu knjigu populariziramo i raširimo poput narodnih pjesmarica. Ne bi smjelo biti kuće ni ognjišta bez ove knjige. Samo širenjem zdravstvene prosvjete i higijenske kulture bit ćemo u stanju da smanjimo onaj golemi gubitak, koji nam u ljudskim životima svake godine donosi pomor od zaraznih bolesti.

Namjeravamo izdati i dalje djela ove popularne čitanke. U drugoj knjizi obradio bi se problem »Mati i dijete«, i to: djevojaštvo i momaštvo, zaruke, ženidba i udaja, higijena žene, materinstvo, dječja njega, odgoj djece, higijena u kući, kućanstvo i kultura doma.

Treća knjiga obradila bi problem asanacije sela i u to: higijensku gradnju kuća, štala, zahoda, đubrišta, bunara, svinjaca, kokošinjaca, uređenje dvorišta, sela i njegovog okoliša (bare i lokve), njegu domaćih životinja i njihovu obranu od zaraze i higijenu rada.

Četvrta knjiga obradila bi njegu bolesnika kod kuće i prvu pomoć u nesreći.

O uspjehu ove knjige ovisi naš dalji rad u ovome pravcu. Zato bi svi obrazovani ljudi, koji bilo kako po naravi svoga zvanja dolaze u doticaj sa narodom, trebali da u vlastitom interesu porade na širenju i širenju ove knjige, jer širenjem zdravstvene prosvjete i kulture ne zaštićujemo samo tuđe zdravlje, nego i zdravlje svoje i svojih najbližih.

U dubokom uvjerenju, da će ova knjiga poći određenim joj putem i da će postići svoj cilj i zadatak, toplo hvalimo unaprijed svakome, koji učini nešto za širenje i populariziranje ovoga djela.

Zagreb, juna 1930.

Majka i dijete

Predgovor II. Izdanju, Zagreb 1941

P. Tomašić (ur.)

Može se pouzdano reći, da u našoj zemlji još nije ponestalo dječjega smijeha i dječje igre. Naši stari ne umiru u osami, bez plača svoje unučadi, kao što je to u drugim nekim zemljama. Kod nas postoji nešto drugo: naše majke pokapaju odviše djece. Drugim riječima: kod nas se rodi mnogo djece, ali ta djeca nemaju sreće da poživje dugo. A sreće nemaju zbog toga, jer naše matere često puta ne znaju othraniti svoju djecu kako treba.

Ne kažemo, da sve to ne valja, što se radi s djecom. Ne kažemo, da seljačke majke moraju posve izmijeniti način dječje njege i dječjega odgoja. Što mislimo da treba promijeniti i popraviti - naći ćete u ovoj knjizi.

Ova je knjiga nastala iz naše velike potrebe. Da je potreba postojala, dokazuje među ostalim i to, što je Škola narodnoga zdravlja raspacala u roku od šest godina deset tisuća primjeraka prvoga izdanja ove knjige.

Knjigu namjenjujemo u prvom redu majkama našega sela, jer je tamo njezina potreba najveća. Nadamo se, da će se naše selo, poslije velikoga opadanja nepismenosti u posljednje vrijeme, moći poslužiti mnogim savjetima iznesenim u ovoj knjizi.

U ovom je izdanju nešto ispušteno, a nešto izmijenjeno, kako bi se knjigom mogle poslužiti i koristiti i one majke, koje su mnogo zaposlene i koje žive u skromnim prilikama.

Kod izdavanja knjige surađivalo je više ljudi. Svima neka je od strane ove Škole hvala i na ovom mjestu.

Služeći svojem narodu širenjem znanja o zdravlju i bolestima, Škola narodnog zdravlja želi, da ova knjiga uđe u seljačke domove i radničke stanove, kao savjetnik našim majkama.

Imade matera, koje govore, kad im djeca umru, da Bog tako hoće. One ne znaju, da su baš one pred Bogom krivci, jer su svojim neznanjem ili nemarom skrivile smrt svoje djece. Trudnoća i porod često su teški i mučni, ali djeca odrastu, pretvaraju se u sreću i radost, od koje nema veće. Ovako, umre li dijete, sva je muka bila uzaludna.

Škola narodnog zdravlja

Narodna čitanka o alkoholu Treće izdanje, Zagreb – 1954

Uredio odbor

Narodne čitanke o alkoholu, toliko potrebne i toliko tražene, ne mogu se više nigdje nabaviti. Čak su i izdavači ovog izdanja imali u tom teškoća.

Prvo izdanje dra. Andrije Štampara izašlo je 1920. godine u 10.000 primjeraka. Antialkoholni pokret u Jugoslaviji počeo se u to doba formirati, te je prvo izdanje Narodne čitanke o alkoholu u velikoj mjeri pomoglo, da se oblikuje mišljenje mladih generacija i novih rukovodilaca pokreta. Trinaest godina kasnije pokazala se potreba novoga, drugog izdanja, kojemu je urednik, dr. Vuk Vrhovac, uz odabrani sadržaj dao i odgovarajući vanjski oblik. Knjiga je bila biser ne samo u domaćoj popularnoj i stručnoj literaturi, već je i u svjetskom mjerilu pokazala put, kojim bi trebalo ići.

Od drugog izdanja 1931. godine do danas proteklo je gotovo dvadeset i pet godina. Rad antialkoholnog pokreta, zaustavljen Svjetskim ratom, prekinut je u razdoblju od 1940. do 1952. godine. U tom su razdoblju nestali mnogi stručni ljudi, koji su svojim znanjem, etičkim mišljenjem i položajem u društvu podržavali pokret. Mnogi suradnici pokreta iz svih društvenih slojeva - intelektualci, radnici i seljaci - nestali su u velikom vrtlogu borbe ili se dezinteresirali pod težinom vlastitih briga ili prestarjeli za javni rad.

Potreba da se obnovi etički pokret, da se ponovo izgradi na novim društvenim osnovama, da spasava novo društvo od krivog puta, kojemu vodi alkoholizam, da probudi osjećanje mladih snaga za ovaj teški problem, te da ih povede u borbu protiv alkoholizma - dovela je do obnavljanja antialkoholnog pokreta. Novim generacijama su činjenice o štetnosti alkohola slabo poznate. Stručnog materijala o toj temi nije bilo. Morali smo početi iznova, kao što su počeli dr. Jovanović-Batut, dr. Štampar, dr. Mašek, dr. Popović, dr. Gundrum, dr. Danić, dr. Kiseljak i mnogi drugi prije 40 ili 50 i više godina.

Počeli smo s opravdanim parolama: »Alkoholizam - neprijatelj socijalizma« i »Voćni sokovi - zdravlje i lijek«. Smatrali smo za potrebno kao širu informativnu osnovu našeg djelovanja, dati javnosti u ruke priručnik, kojim bi se socijalni radnici upoznali s problemom ili koji bi im trebao da bude osnova za seriju predavanja. Stoga je razumljivo, da smo posegnuli za onim, što je bilo najbolje u našoj literaturi iz ovog područja i prema drugom izdanju Narodne čitanke o alkoholu pripremili njezino treće izdanje.

Nastojali smo da što više zadržimo oblik drugog izdanja, ali da uvažimo rad bivšeg Jugoslavenskog saveza trezvenosti, kojim se u »Novom Životu« od 1927. do 1940. sakupilo mnogo novog materijala, a u skladu s novim društvenim uređenjem, u trećem izdanju Čitanke pojačali smo njezinu, već ranije naglašenu socijalno-etičku stranu sadržine. Iako smo nastojali da ostanemo u okviru zamisli autora prvog i drugog izdanja, da čitanka ostane narodna u pravom smislu riječi, t. j. pristupačna svim narodnim slojevima, ipak nije bilo moguće mimoći, da se tu i tamo unese i takav stručni način izražavanja, koji šira publika treba tek da usvoji.

Nadamo se, da će ideje čovječnosti i poštivanja socijalnih dužnosti, koje su iznijete u Čitanci, pridonijeti općem nastojanju, da se nadoknade moralni i materijalni gubici, koje nam je neprijatelj zadao u Drugom svjetskom ratu, i da se na zdravim osnovama gradi novo društvo.

Antialkoholni pokret u Hrvatskoj (Historijski osvrt)

F. Mikić

Ako su publikacije ogledalo prosvjetnog rada, onda je najstariji pokretač moderne borbe protiv alkoholizma kod nas profesor higijene dr. Jovanović-Batut s knjižicom: »Pijanstvo« (Novi Sad, 1888). Križevački liječnik dr. F. Gundrum-Oriovčanin pojavljuje se 1904. godine sa spisom »Alkohol - otrov«,

a 1905. s radom »Alkohol i djeca«, koje izdaje u vlastitoj nakladi. Učitelj N. Gjurić pokreće i podržava kroz 1906. godinu mjesečnik »Novi Naraštaj«.

Organizirani antialkoholni pokret u Hrvatskoj i Slavoniji pojavljuje se 1907. godine u dva različita pravca.

Grupa studenata zagrebačkog bogoslovnog fakulteta osnovala je »Klub apstinenata«, koji je djelovao i izvan Zagreba (Rijeka, Zadar i t. d.) pod različitim imenima sve do početka Prvoga svjetskog rata, a nešto i za rata.

Druga grupa liječnika (Gundrum-Oriovčanin, Kiseljak, Štampar i drugi) dobila je od vlasti odobrenje za rad tek 1911. godine. Danom 15. VIII. 1911. pod stručnim i racionalnim rukovodstvom počelo je radom »Društvo apstinenata u Hrvatskoj i Slavoniji«. Obnovljeni »Novi Naraštaj« (N. Gjurić) izlazi od 1911.-1914. godine, kao društveno glasilo. Te godine (1911) javlja se u Karlovcu medicinar, mladi liječnik A. Štampar, koji na svoju ruku počinje izdavati seriju knjiga (Knjižnica proti alkoholu), koje zbog važnosti nabrajamo u cjelini: ...

Godine 1913. pokreće A. Štampar u Zagrebu društveni list »Novi život«, koji ratom (1914.) prestaje, a nastavlja izlaženjem 1919. najprije pod uredništvom pokretača, a kasnije pod uredništvom L. Thaller, liječnika, sve do 1922. pod nazivom »Novi Život - Trezvenost«. Nakon ujedinjenja trezvenjačkih organizacija u Jugoslaviji (1922) prelazi list pod nazivom »Trezvenost« u Beograd (N. Gjurić) i Sarajevo (P. Mitrović). Kad je 1927. godine grupa zagrebačkih apstinenata, uglavnom liječnika, preuzela vodstvo pokreta u Jugoslaviji, list »Novi život« počinje ponovo izlaziti 1929. godine sa V. Vrhovcem kao urednikom, koji ga drži na visokoj stručnoj i naučnoj razini. Izlazi sve do 1937.

Kad se završio Prvi svjetski rat, država se jače angažirala u borbi protiv alkoholizma. S položaja načelnika Ministarstva narodnog zdravlja, odnosno generalnog inspektora za higijenu, A. Štampar je poduzeo krupne korake u borbi protiv alkoholizma, što se najjače odrazilo u Hrvatskoj. Opsežna propagandna djelatnost Ministarstva i podređenih organa modernim sredstvima dovela je saznanje o štetnosti alkohola do posljednjeg našeg sela i pokrenula mnoštvo intelektualaca na suradnju u pokretu.

Društvom apstinenata u Hrvatskoj rukovodili su redom doktori F. Gundrum, D. Mašek, L. Vrbanić, O. Kučera, E. Marković (Apst. Zajednica), L. Thaller (Obl. Podsavez Trezv. 1924). Zagrebačka grupa apstinenata preuzela je vodstvo Jugoslavenskog Saveza Trezvenosti 1927. godine i vodila ga do pred Drugi svjetski rat. Predsjednici su bili redom ovi profesori univerziteta: D. Perović, D. Mašek, A. Štampar. Pod zagrebačkim rukovodstvom Savez je brojio u državi do 150 društava Trezvenosti i do 400 kola Saveza trezvene mladeži sa 35.000 članova. Taj optimalni broj varirao je od godine do godine. Najveću pomoć uživao je Savez trezvenosti u »Klubu liječnika apstinenata« sa 40 članova i u Akademskom društvu trezvenosti »Preporod«, oboje u Zagrebu. K tome pridolaze »Radnička apstinentska zajednica« u Zagrebu i »Društva željezničara trezvenjaka«. U hrvatskim srednjim školama bilo je, prema anketi 1933. godine, 5.300 organiziranih i 6.700 neorganiziranih trezvenjaka, ukupno preko 12.000.

Poslije Drugoga svjetskog rata bilo je nekoliko pokušaja da se antialkoholni pokret obnovi i prilagodi novim prilikama (Mašek, Vrhovac). Inicijativom Narodne omladine Jugoslavije poduzeti su 1952. novi pokušaji u tom pravcu. Omladina nije zadržala inicijativu i tek je grupa predratnih trezvenjaka, na čelu sa prof. univerziteta drom. A. Štamparom, uz moralnu i materijalnu pomoć državnih organa zdravstva i socijalne politike, obnovila pokret u Hrvatskoj 1953. godine osnivanjem »Društva za borbu protiv alkoholizma u R Hrvatskoj«. Pod predsjedništvom liječnika dra. F. Mikića, pod tajništvom dra. S. Mašovića i organizacionog sekretara S. Colnera, osnovano je oko 60 podružnica i inicijativnih odbora. Započela je u skromnom opsegu i publicistička djelatnost. Od kolovoza 1953. izlazi mjesečni »Bilten«, štampane su brošure »Alkoholizam - neprijatelj socijalizma«, »Antialkoholni pokret u svijetu i kod nas«, »Voćni sokovi - zdravlje i lijek« i konačno ovo treće izdanje »Narodne čitanke o alkoholu«.

Dr. Vuk Vrhovac
1903. – 1952.

Dr. Fedor Mikić

Pokojni urednik 2. izdanja ove knjige zaslužuje, da ga se prilikom njezina 3. izdanja sjetimo s nekoliko riječi.

Dr. Vuk Vrhovac rođen je 13. XI. 1903. u Srijemskim Karlovcima. Potječe iz ugledne porodice intelektualnih i javnih radnika; otac mu je bio dugogodišnji predsjednik Matice Srpske u Novom Sadu. U Svom rodnom mjestu svršio je klasičnu gimnaziju (1921), a medicinski fakultet u Zagrebu (1927). Specijalizirao se u internoj medicini u Zagrebu (1935). U 1933./34. godini boravio je u Sjedinjenim Državama Amerike, u Kanadi, Engleskoj, Švedskoj, Holandiji, Njemačkoj i Austriji radi studija endokrinologije i produkcije insulina (pitomac Rockefellerove fondacije). Godine 1947. opet ga nalazimo kao pitomca Svjetske zdravstvene organizacije u inostranstvu, u Švedskoj, Danskoj, Holandiji, Engleskoj i Švicarskoj. Od 1930.-1935. je volonterni asistent medicinske klinike u Zagrebu. Zatim radi na državnoj produkciji insulina - koju je i osnovao -, hormonskih i organoterapeutskih preparata (Škola narodnog zdravlja, PLIBAH) sve do 1946. godine, kad prelazi na medicinski fakultet kao docent i predstojnik Zavoda za kliničku endokrinologiju. Usto vodi Savjetovalište za dijabetičare, predaje u kursevima za usavršavanje liječnika u Školi narodnog zdravlja itd. Godine 1951. izabran je za izvanrednog profesora medicinskog fakulteta u Zagrebu za predmet endokrinologije pri Katedri za internu medicinu.

Pored obilnog organizatornog i pedagoškog rada u struci bavio se intenzivno i naučnim radom. Publicirao je oko 20 naučnih radova, 14 popularno-medicinskih članaka, 3 popularno-medicinske knjige (Alkohol-nikotin i srce, Voće i voćne dijete u zdravlju i bolesti, Šećerna bolest i njezino liječenje, u 3 izdanja). Bavio se i prijevodima iz njemačkog (Anorganska kemija od Openheimera, Vaspitanje volje i Socijalna kultura od Forstera).

U antialkoholnom pokretu kod nas odigrao je odličnu ulogu. Još kao srednjoškolac organizirao je kolo Saveza trezvene mladeži u gimnaziji u Sr. Karlovcima. Na univerzitetu je surađivao u Akademskom društvu trezvenosti "Preporod« od 1922.-1927. godine, kojemu je neko vrijeme bio i predsjednik. Kao student obilazio je ogranke Saveza trezvene mladeži u provinciji i držao predavanja - što mu je bilo među najmilijim poslovima i dobra škola za budućnost. U Zagrebu osnovao je veći broj kola Saveza trezvene mladeži, a u građanskom društvu trezvenosti "Novi Život« bio je potpredsjednik. Neko vrijeme bio je i predsjednik zagrebačkog Oblasnog središta Saveza trezvene mladeži. Trezvenjački pokret u obilnoj je mjeri koristio njegove predavačke sposobnosti. U takvoj misiji imao je 1930. godine predavačku turneju kroz gradove bivše Savske i Primorske banovine. Tom prilikom održao je 19 predavanja, koja je slušalo 4500 slušača. Efekt predavanja bilo je osnivanje 11 kola Saveza trezvene mladeži. Svu svoju sposobnost, naročito literarnu i naučnu, razvio je u vrijeme, kad je ušao u odbor Jugoslavenskog saveza trezvenosti u Zagrebu kao urednik lista »Novi Život«. Generalni sekretar Jugoslavenskog saveza trezvenosti bio je počevši od 1935. godine do početka Drugoga svjetskog rata.

List »Novi Život« uređivao je, uz prekid za vrijeme specijalizacije u inostranstvu, sve od 1929.-1938. godine. Tu je bio upravo neumoran. Napisao je u njemu, uz ostale manje notice, oko 40 članaka iz različitih područja alkoholologije. Sjajan stil, odabrana građa i naučna obrada tih članaka čini ih većinom još danas u punoj mjeri aktuelnima. Navodim članke iz »Novoga Života« kronološkim redom: ...

Naporan naučni i pedagoški rad poslije rata skršio je i njegove snage, što je dovelo do iznenadne i prerane smrti 27. V. 1952. godine. Njegov lik i rad ostat će nam u trajnoj uspomeni.